

Ks. Henryk Seweryniak *Teologia fundamentalna*

Towarzystwo „Więź” Warszawa 2010, ss. 520 (t. I), 380 (t. II)

DOI: 10.34839/wpt.2012.20.1.233-236

Kilkadziesiąt lat temu sposób uprawiania posoborowej teologii fundamentalnej został zilustrowany wiele mówiącymi metaforami, które w sposób czytelny wskazywały jej zadania i cele. Mówiło się o niej między innymi, że jest dyscypliną pogranicza i winna zachowywać się jak człowiek stojący w progu domu, który jest zarazem wewnątrz niego, jak i na zewnątrz. Dlatego współczesna teologia fundamentalna z jednej strony – buduje rozumną argumentację uzasadniającą sensowność wiary chrześcijańskiej i motywów nadziei oraz podejmuje wysiłek ich obrony. Ale z drugiej strony – w większym stopniu otwiera się i przyswaja wiedzę z zakresu szeroko rozumianych nauk humanistycznych i kultury współczesnej, zaprasza do myślenia i rozwiązywania problemów człowieka w świetle Ewangelii, w Kościele i z Kościołem.

„Kontekstualne” nachylenie uprawianej i wykładanej teologii fundamentalnej jest cechą charakterystyczną wydanej przez Bibliotekę „Więzi” dwutomowej książki ks. prof. dr. hab. Henryka Seweryniaka *Teologia fundamentalna*. Jak przystało na podręcznik akademicki zawiera ona aktualny stan badań i wiedzy z zakresu współczesnej apologetyki, jest świadkiem kierunków jej rozwoju, ukazuje też jakość świadomości polskiego środowiska teologicznego. Pozycja jest owocem pracy wieloletniego wykładowcy UKSW, który przez publikacje na bieżąco dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem.

Tom pierwszy zawiera trzy zasadnicze części. Pierwsza (rozd. I) dotyczy zagadnień historycznych i problematyki metodologicznej. Pokazuje rys historyczny, w którym prezentowane są początki patrystycznej apologii, kierunki jej rozwoju i uwarunkowania, które po wiekach doprowadziły do ukształtowania dyscypliny naukowej zwanej dawniej apologetyką, a współcześnie teologią fundamentalną. Charakterystyczne w podręczniku ukierunkowanie na aktualne wyzwania, przed którymi staje Kościół, każe autorowi skupić się na prezentacji współczesnych nurtów oraz sposobów uprawiania teologii fundamentalnej, dla których punktem wyjścia refleksji i budowania rozumnej argumentacji jest przestrzeń szybkich i głębokich przemian kulturowych, które dotyczą współczesnego człowieka i całych społeczeństw. Tę część zamyka problematyka metodologiczna teologii fundamentalnej, gdzie określa się jej przedmiot i tożsamość oraz cel i funkcje.

Książka Seweryniak podkreśla, że zasadnicze znaczenie mają kolejne rozdziały (rozd. II i III) dotyczące nowoczesnego kontekstu wiary chrześcijańskiej. Są one nawiązaniem do jednego z klasycznych traktatów apologetycznych *De religiosa*, w którym uzasadniano wiarygodność teizmu oraz konieczność

religii do pełnego rozwoju człowieka, a co za tym idzie właściwego kształtu społeczności. Prezentowana próba odnowy tego traktatu w ramach teologii fundamentalnej opiera się najpierw na ukazaniu ideowego oblicza współczesnego świata, który nierzadko kwestionuje i podważa przesłanie chrześcijańskie. Autor wskazuje początki charakterystycznych postaw, myślenia i negatywnych doświadczeń, odnajdując ich źródła w przemianach zachodzących w kulturze i nauce oraz nowożytnych nurtach filozoficznych, ale także w kierunkach dynamicznego rozwoju informacji i komunikacji, a nawet w przekształceniach religijności. Dopiero znajomość różnorodnych aspektów nowoczesności, które warunkują kontekst wiary, może stanowić właściwy punkt wyjścia dla formułowania wiarygodnej teologiczno-fundamentalnej argumentacji na rzecz chrześcijaństwa, szeroko odwołując się przy tym do wielorakich przejawów auto-transcendencji osoby, tzn. do niezbywalnej zdolności otwarcia istoty ludzkiej na przyjęcie Objawienia.

Dopełnieniem całości pierwszej części jest rozdział o Objawieniu Bożym (rozd. IV) umieszczony w tym miejscu ze względu na to, że „pojęcie Objawienia jest kluczem do właściwego zrozumienia i przeżywania wiary chrześcijańskiej”. W najbardziej podstawowym sensie Objawienie oznacza bowiem zbawcze samodarowanie się Boga w Jezusie Chrystusie i z tego właśnie powodu, „zawiera szczególną koncentrację istoty chrześcijaństwa” oraz stoi u jego źródeł. Stąd konieczność ukazania dziejów refleksji nad Objawieniem, a niekiedy także sporów z jego jednostronnymi ujęciami. W sposób szczególny zostały zaakcentowane i szeroko omówione najważniejsze cechy i wymiary soborowego modelu Objawienia oraz formy jego wiarygodnego przekazywania.

Część drugą pierwszego tomu zajmuje chrystologia fundamentalna, jeden z dwóch głównych działów teologii fundamentalnej, która bada i uzasadnia wiarygodność historyczną, teologiczną i antropologiczną Objawienia Jezusa Chrystusa. Autor umieścił tę problematykę w kontekście współczesnych nurtów myślowych. Dlatego na początku znalazło się omówienie, ale również krytyka pozakościelnych wizerunków Jezusa Chrystusa, często zredukowanych lub jednostronnych, tworzonych niekiedy na użytek kultury masowej. Dopiero po nim podjęto problematykę wykazania historyczności wydarzenia Jezusa Chrystusa i jego źródeł. Chrystologia fundamentalna odwołuje się do badań nad starożytnymi pismami niechrześcijańskimi źródłowo i bezstronne wzmiankującymi o Jezusie, a także – co jest pewną nowością – sięga do źródeł archeologicznych i w budowaniu argumentacji na rzecz wiarygodności chrześcijaństwa korzysta z badań wykopaliskowych prowadzonych na terenach dawnej Palestyny, w której żył Jezus. W tej grupie źródeł znajdują się jednak przede wszystkim najwcześniejsze świadectwa chrześcijańskie, które poddane krytyce wewnętrznej i zewnętrznej spełniają kryteria wiarygodności. Stanowią w ten sposób bazę źródłową dla historycznych podstaw wiary w Jezusa Chrystusa oraz uzasadnienia Jego Boskiej tożsamości i Zmartwychwstania.

Wielowiekowa tradycja apologetyczna zachodniego chrześcijaństwa, która pomimo świadectwa Pawłowego i patrystycznego nie odwoływała się w wystarczającym stopniu do krzyża jako znaku wiarygodności katolickiej. Jednak współcześnie, wobec podejmowanych przez nurty antychrześcijańskie prób umniejszenia wartości tego znaku i pozbawienia go znaczenia, teologia fundamentalna powraca do źródeł i dostrzega potrzebę uzasadniania i obrony krzyża jako uniwersalnego znaku miłości. Coraz wyraźniej jest bowiem przeświadczona o tym, że „chrześcijaństwo jest i pozostaje wiarygodne nie pomimo krzyża, nie bez krzyża, ale w krzyżu i dzięki krzyżowi”.

Drugi tom *Teologii fundamentalnej* ma bardziej jednorodny charakter i poświęcony jest eklezjologii fundamentalnej. Także tutaj autor odwołuje się do najnowszej literatury teologicznej i dokumentów Kościoła i konsekwentnie dąży do prezentacji aktualnych trendów i ujęć w uprawianiu tej nauki. Najpierw pokrótce przedstawia jej dzieje, rozwój i przeobrażenia, jakim ulegała w ciągu wieków, aby następnie wskazać jej niemałe osiągnięcia w kształtowaniu myśli katolickiej. Jednak zasadniczym punktem wyjścia dla refleksji jest współczesne zainteresowanie Kościołem, objawiające się w wielorakich formach dialogu, ale też niekiedy w kontestacji czy wręcz agresji wobec niego. W związku z tym autor stwierdza, że dotychczasowy wykład uzasadniający genezę Kościoła i jego podstawową strukturę, stanowiący niegdyś główny nurt argumentacji eklezjologii fundamentalnej, „nie wystarcza dzisiaj do pełnego wykazania wiarygodności eklezjalnej”. Stąd jego postulat, aby obszar uzasadniania rozumnych podstaw rzeczywistości eklezjalnej rozszerzyć i rozpatrywać także w relacjach do rzeczywistości ziemskich, jak demokracja i ekonomia, kultura i nauka oraz inne religie i światopoglądy.

Realizacja postawionego postulatu została zaczerpnięta ze wskazań Katechizmu Kościoła Katolickiego. Klasyczna metoda uzasadniania wiarygodności Kościoła ze znamion nie straciła niczego ze swojej aktualności. Znamiona zostały jednak odczytane w nowym świetle i dziś są interpretowane w trojakim wymiarze jako dar, znak i wyzwanie. Takie ujęcie otwiera możliwość uwiarygodnienia znamienia jedności, świętości, powszechności i apostołskości Kościoła Chrystusowego w nowy, głębszy sposób, który daje szansę na mądre odnalezienie się eklezjalnej rzeczywistości w wielorakich wymiarach współczesnego życia.

Warto wymienić atuty omawianego podręcznika, które wyróżniają go spośród innych oraz decydują o jego wysokim poziomie merytorycznym i dydaktycznym. Przede wszystkim zwraca uwagę bogaty wybór współczesnej literatury teologicznej, odwoływanie się do najnowszych dokumentów Kościoła i wypowiedzi ostatnich papieży w wielu ważnych kwestiach. Dzięki temu ten podręcznik akademicki nie tylko prezentuje najbardziej aktualny stan wiedzy i prowadzonych badań w zakresie teologii fundamentalnej. Przez odwoływanie się do nowych opracowań i interpretacji klasycznych zagadnień apologetycz-

nych oraz sposób ich omawiania książka Profesora odpowiada także na zapotrzebowanie współczesnego człowieka na nową argumentację i nowy język przekazu prawdy o chrześcijaństwie.

Inny charakterystyczny rys, to zamierzone przez autora stworzenie czytelnikowi, w dużo większym zakresie niż dotychczas, bezpośredniego dostępu do ważnych tekstów źródłowych przez zamieszczenie obszernych cytatów, np. z pism Ojców Kościoła, z komentarzy znaczących teologów, nauczania papieży, z encyklik i adhortacji czy wypowiedzi soborowych. Ten sposób prezentacji jest nie do przecenienia, gdyż obycie z tekstem i aktywne czytanie go ze zrozumieniem prowadzi do pogłębionej refleksji i rozwija samodzielne myślenie w dużo większym stopniu niż jedynie informacja o nim. Podobną funkcję pełni zresztą z powodzeniem znajdujący się na końcu II tomu obszerny załącznik w postaci przykładowych zestawów ćwiczeń prowadzonych w oparciu o fragmenty rozmaitych tekstów z literatury, także literatury pięknej.

Na uwagę zasługuje też wewnętrzna struktura niektórych działów, szczególnie tych, w których autor prezentuje zarzuty różnych środowisk kierowane pod adresem chrześcijaństwa, wiary, Jezusa Chrystusa czy Kościoła. Zostały one pomyślane w taki sposób, aby krytyce odpowiadały merytoryczne chrześcijańskie kontrargumenty o charakterze apologetycznym.

Książka H. Seweryniak nazwał swoją książkę podręcznikiem. Rzeczywiście spełnia ona wszystkie kryteria niezbędne do takiego jej zaklasyfikowania i z tego tytułu może być wykorzystana jako znakomita pomoc dla studentów i wykładowców teologii fundamentalnej, którym niejako z zasady ma przecież służyć. Wydaje się jednak, że daleko wykracza poza czysto akademickie jej traktowanie. To po prostu fascynująca lektura inspirująca do refleksji nad wiarygodnością chrześcijańskiej propozycji życia znacznie szersze grono czytelników.

Elżbieta Dołganiszewska